

*Ольга Михайлівна Лісовська,
аспірантка кафедри педагогіки,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна*

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ В МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

У статті визначено компоненти сформованості конкурентоспроможності у майбутніх кваліфікованих робітників професійних навчальних закладів сфери послуг. Визначено критерії сформованості особистісно-рефлексивного компонента, встановлено рівні сформованості креативності та розроблено їх змістовні характеристики за означеним компонентом, проведено діагностику рівнів сформованості креативності.

Ключові слова: компонент, критерій, рівні, конкурентоспроможність, креативність, особистість, рефлексія.

Соціально-економічні трансформації, що відбуваються в країні, насамперед – розвиток ринку робочої сили, зумовлюють зміну вимог до майбутнього працівника: його здатності самореалізації в праці й до прийняття відповідальних рішень, наполегливості в здійсненні своїх планів, наявності навичок адаптації в умовах ринкової економіки тощо [1, с. 5]. Сучасні потенційні роботодавці надають перевагу пошукачам роботи з такими здібностями, як креативність, конкурентоспроможність тощо. Оскільки проблеми, пов'язані із самореалізацією учнівської молоді, посилюються особливостями її особистісного розвитку на етапах набуття професійної освіти в професійних навчальних закладах, важливим у системі професійно-технічної освіти є проведення роботи з виявлення та розвитку сукупності певних здібностей кваліфікованих робітників – випускників навчального закладу: вроджених (від задатків) та набутих (від отриманих професійних знань, умінь, навичок).

Креативні та конкурентоспроможні на ринку праці робітники сприятимуть розвитку суспільства, науки та техніки. Проблема креативності особистості та механізм її прояву присвятили праці такі вчені, як Н. Лейтес, В. Крутецький, Я. Пономарьов, Б. Теплов, О. Матюшкін, які в своїх роботах досліджували феномен креативності особистості.

Аналіз наукової літератури дозволив констатувати, що означена проблема досліджувалася в таких аспектах: проблема креативності особистості та механізми її прояву (Н. Хулапцева), розвиток креативних здібностей особистості (Т. Позняк), діагностика креативності студентів (І. Періг) та ін.

Однак попри свою соціально-педагогічну важливість ця проблема у вітчизняній педагогіці розроблена недостатньо повно.

Формулювання мети статті. Схарактеризувати рівні сформованості креативності у майбутніх кваліфікованих робітників професійних навчальних закладів сфери послуг.

Конкурентоспроможність майбутніх кваліфікованих робітників - це сукупність певних здібностей: вроджених (від задатків) та набутих (від отриманих професійних знань, умінь, навичок), якими володіє майбутній кваліфікований робітник – випускник професійного навчального закладу та має можливість застосовувати їх в своїй трудовій діяльності

для успішного суперництва (конкуренції) на ринку праці.

Формування конкурентоспроможності майбутніх кваліфікованих робітників – це певна робота (система, комплекс) професійного навчального закладу, яка направлена на виявлення та розвиток сукупності певних здібностей кваліфікованих робітників – випускників навчального закладу: вроджених (від задатків) та набутих (від отриманих професійних знань, умінь, навичок) для успішної професійної кар'єри та самореалізації на ринку праці.

У структурі сформованості конкурентоспроможності у майбутніх кваліфікованих робітників професійних навчальних закладів сфери послуг ми виокремили такі компоненти: стимулювально-мотиваційний, конгнітивно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний. Для оцінки досліджуваного феномену в межах кожного компонента сформованості ми з'ясували критерії та їх показники. Перш ніж говорити про «критерії» та «показники» слід уточнити ці поняття. У науковій літературі поняття «критерій» (від грец. *kriterion* – засіб для судження) – ознака, на основі якої проводиться оцінювання; засіб перевірки; мірило оцінювання; у теорії пізнання – ознака істинності або правильності положення [2, с. 474]. Кожен критерій включає групу якісних показників, які розкривають зміст і дають характеристику досягнень. Показник є складовою критерію: ступінь вияву, якісна сформованість, визначеність критерію виражаються конкретними показниками [3].

Кожен критерій спрямований на оцінювання окремого компонента, що має відповідні показники. Отже, говорити про сформованість конкурентоспроможності у майбутніх кваліфікованих робітників професійних навчальних закладів сфери послуг можна за умови виявлення кожного критерію.

Перейдемо до характеристики особистісно-рефлексивного компонента сформованості конкурентоспроможності у майбутніх кваліфікованих робітників професійних навчальних закладів сфери послуг.

Особистісно-рефлексивний компонент – оцінювання майбутніми кваліфікованими робітниками власних перспектив щодо конкурентоспроможності на ринку праці та відповідність вимогам сучасного ринку праці, здатність учня до прогнозування й адекватної оцінки своїх дій та їх результату, а також до оцінки своєї підготовленості до професійної діяль-

ності; виявлення в майбутніх кваліфікованих робітниках лідерських якостей, здатності до конкуренції, підприємницьких здібностей та креативності; орієнтація на успіх.

На основі проведеного аналізу ми визначаємо, що особистість – це конкретна, цілісна людська індивідуальність у єдності її природних і соціальних якостей. З точки зору педагогіки і психології особистість – це певне поєднання психічних властивостей: спрямованості, рис темпераменту й характеру, здібностей, особливостей психічних процесів [4, с. 243]. Рефлексія – це процес, спрямований на аналіз, розуміння, усвідомлення людиною себе: власних дій, поведінки, мовлення, досвіду, почуттів, станів, здібностей, характеру, відносин з іншими людьми і ставлень до них, власних задач, призначень тощо. Процесуально і функціонально рефлексія пов'язана із самоспостереженням, інтроспекцією, ретроспекцією, самосвідомістю і є основним фактором регуляції поведінки й особистісного розвитку [5, с. 569].

Поняття «креативність» (від англійського слова «creativity») – здатність бачити речі в новому світлі і знаходити незвичайні рішення [6]. Креативність – це здатність творити, створювати, привносити щось нове в цей світ.

У психології науковці крім поняття «креативність» також виокремлюють поняття «творчість». Як зазначає В. Боксгорн, різниця між поняттями полягає в тому що, результатом творчої діяльності повинні бути методи, прийоми, підходи, які б мали практичну спрямованість, а не являли собою суто теоретичний матеріал [7, с. 173]. Аналізуючи й узагальнюючи поняття креативної діяльності слід зазначити, що креативність являє собою сплав сприйняття, які здійснені новим способом, здатність знаходити нові зв'язки, виникнення нових відношень, схильність працювати і дізнаватися про новини, діяльність мозку, яка призводить до нових прозрінь, трансформацію досвіду в нову організацію, уяву нових констеляцій значень.

Тобто творчий кваліфікований робітник – створює продукти творчості (об'єктивно нові), креативний кваліфікований робітник – трансформує засвоєний досвід, у ході якого він реформує продукт праці, характеристикою креативності є прояв індивідуальності.

Формування креативності у майбутніх кваліфікованих робітників – це процес становлення цілісної творчої особистості, готової до професійної діяльності, в ході якого трансформується засвоєний досвід, реформується продукт праці, проявляється індивідуальність.

Визначення рівнів сформованості особистісно-рефлексивного компонента можливе за наявності чіткої критеріальної бази.

Здійснений нами аналіз досліджуваної проблеми дає змогу констатувати, що сформованість особистісно-рефлексивного компонента у психолого-педагогічній літературі оцінюється різними критеріями, серед яких можна виокремити критерій «креа-

тивність», який передбачає самовизначення особливостей творчої особистості та конкретизується за допомогою таких показників як допитливість, уява, складність, схильність до ризику.

На основі проаналізованої нами наукової літератури ми виокремили та охарактеризували рівні сформованості креативності у майбутніх кваліфікованих робітників професійних навчальних закладів сфери послуг.

Низький рівень сформованості креативності у майбутніх кваліфікованих робітників професійних навчальних закладів сфери послуг характеризується низькою здатністю до творчості; низьким рівнем допитливості, уяви, складності та схильності до ризику.

На цьому рівні майбутні кваліфіковані робітники професійних навчальних закладів сфери послуг володіють теоретичними знаннями з професії та виконують роботи за зразками, планом, опорними схемами, інструкційно-технологічними картами, мають уміння застосовувати на практиці набуті теоретичні знання, використовувати знання в аналогічній ситуації за шаблоном.

Середній рівень є базовим у сформованості креативності у майбутніх кваліфікованих робітників професійних навчальних закладів сфери послуг. Характеризується наявністю здатності до творчості, допитливості, уяви, складності та схильності до ризику.

Достатній рівень сформованості креативності у майбутніх кваліфікованих робітників професійних навчальних закладів сфери послуг характеризується вираженою допитливістю, постійним пошуком нових шляхів та способів мислення, вивченням різних можливостей вирішення задач; розвинутою уявою; вираженою наполегливістю, пізнанням складних явищ, задач; вираженою схильністю до ризику, відстоюванням своїх ідей, досягненням високих цілей.

Завданням експериментально-дослідної роботи було проведення діагностики щодо визначення рівнів сформованості креативності у майбутніх кваліфікованих робітників професійних навчальних закладів сфери послуг. Із цією метою було проведено попереднє діагностування серед 60 учнів 1 курсу та 28 учнів 3 курсу Одеського професійного ліцею технологій та дизайну Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» з професій «Кравець», «Перукар (перукар-модельєр)», «Фотограф (фотороботи)». В експериментальну групу увійшли учні у кількості 37 осіб, у контрольну групу – 51 особа.

Схарактеризуємо отримані дані за критерієм «креативність» з показниками: допитливість, уява, складність, схильність до ризику. Для перевірки сформованості рівнів креативності у майбутніх кваліфікованих робітників професійних навчальних закладів сфери послуг була використана методика діагностики особистісної креативності (Е. Е. Туник) [8, с. 59]. Результати опитування подано нижче у вигляді зведеної таблиці 1.

Таблиця 1

Діагностика рівнів сформованості особистісної креативності у майбутніх кваліфікованих робітників професійних навчальних закладів сфери послуг

Групи/ кількість учнів	Рівні					
	низький		середній		достатній	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
ЕГ 37	9	24	20	54	8	22
КГ 51	12	23	35	69	4	8

Як видно з таблиці 1 на низькому рівні було виявлено 9 учнів (24 %) ЕГ і 12 учнів (23 %) КГ; на середньому рівні – 20 учнів (54 %) ЕГ і 35 учнів (69 %) КГ; на достатньому рівні – 8 учнів (22 %) ЕГ і 4 учні (8 %) КГ.

Загальну характеристику рівнів сформованості особистісної креативності у майбутніх кваліфікованих робітників професійних навчальних закладів сфери послуг подано в таблиці 2 та діаграмі (рис.1.).

Таблиця 2

Загальні рівні сформованості особистісної креативності у майбутніх кваліфікованих робітників професійних навчальних закладів сфери послуг

Рівні сформованості	ЕГ 37		КГ 51	
	Кількість	%	Кількість	%
Низький	9	24	12	23
Середній	20	54	35	69
Достатній	8	22	4	8

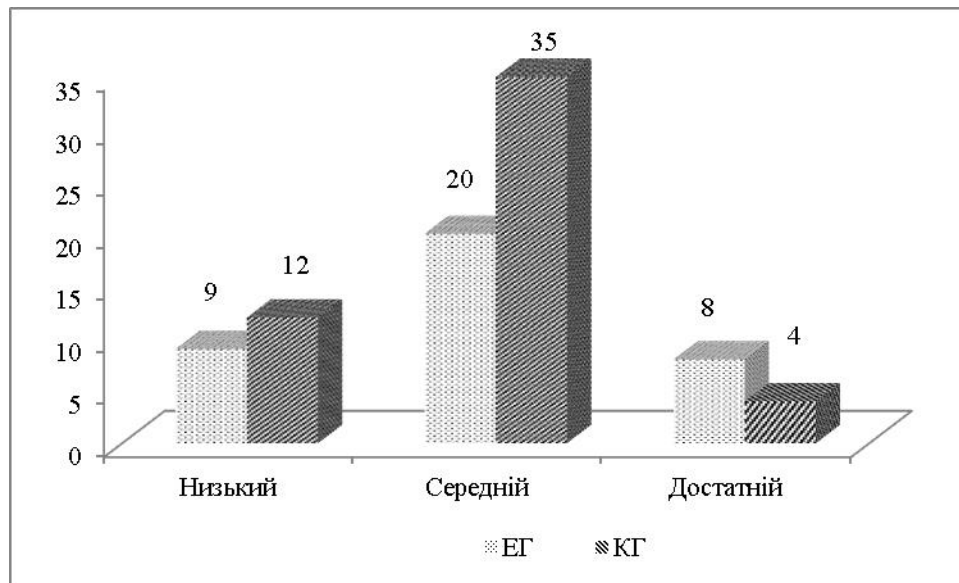

Рис. 1. Загальні рівні сформованості особистісної креативності у майбутніх кваліфікованих робітників професійних навчальних закладів сфери послуг

Отже, дані, подані в таблиці 2 та діаграмі 1, свідчать про те, що за критерієм «креативність» на достатньому рівні було зафіксовано 8 учнів (22 %) ЕГ і 4 учні (8 %) КГ, що свідчить про незначну кількість учнів, які є креативними, допитливими, мають розвинену уяву, виражену схильність до ризику. На середньому рівні виявили 20 учнів (54 %) ЕГ і 35 учнів (69 %) КГ, у яких відбувається формування креативності. Їх діяльність характеризується наявністю здатності до творчості, допитливості, уяви, складності та схильності до ризику. Низький рівень виявили 9 учнів (24 %) ЕГ і 12 учнів (23 %) КГ. Це свідчить про те, що вони мають адекватну самооці-

нку, низькі здатності до творчості та схильності до ризику.

Виходячи з результатів діагностики щодо визначення рівнів сформованості креативності у майбутніх кваліфікованих робітників професійних навчальних закладів сфери послуг, було визначено, що більшість учнів мають середній та низький рівні сформованості креативності за показниками: допитливість, уява, складність, схильність до ризику. Учні в незначній мірі здатні на ризик, є допитливими, володіють уявою та генерують складні ідеї.

Перспективним напрямком наших подальших досліджень є забезпечення відповідних педагогічних

умов в професійному навчальному закладі сфери вності у майбутніх кваліфікованих робітників. послуг, від яких залежить підвищення рівня креати-

ЛІТЕРАТУРА

1. Підготовка учнів ПТНЗ до планування й реалізації професійної кар'єри: теорія і практика : монографія / [Алексеева С. В., Закатнов Д. О., Орлов В. Ф. та ін.]; за наук. Ред.. Д. О. Закатнова. – К.:ТОВ «НВП Поліграф сервіс», 2014. – 196 с.
2. Словарь русского языка : Около 57 000 слов [под. ред. чл.-корр. АН СССР Н.Ю. Шведовой], –[18-е изд., стереотип.]. – М.: Рус. яз., 1986. – С.474.
3. Батаршев А.В. Диагностика профессионально важных качеств / А.В. Батаршев, И.Ю. Алексеева, Е.В. Майорова. – СПб. : Питер, 2007. – 192 с.
4. Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
5. Большой психологический словарь / Сост. И общ. Ред. Б.Г. Мещерякова, В.П. Зинченко. – М.: АСТ: АСТ МОСКВА; СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2009. – 811 с.
6. Квинн В. Прикладная психология. – СПб : Издательство «Питер», 2000. – 560 с.: ил. – (Серия «Учебник нового века»).
7. Диагностика рівнів сформованості професійної креативності в майбутніх соціальних педагогів / В. В. Боксгорн // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. - №2 (15). – с. 171-175.
8. Фетискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. – М., Изд-во Института Психотерапии. 2005. – 490 с.

Ольга Михайловна Лисовская,

аспирантка кафедры педагогики,

*Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского»,
ул. Старопортофранковская, 26, г. Одесса, Украина*

ФОРМИРОВАНИЕ КРЕАТИВНОСТИ У БУДУЩИХ КВАЛИФИЦИРОВАННЫХ РАБОЧИХ

Социально-экономические трансформации, происходящие в стране, прежде всего - развитие рынка рабочей силы, обуславливают изменение требований к будущему работнику: его способности самореализации в труде и к принятию ответственных решений, настойчивости в осуществлении своих планов, наличии навыков адаптации в условиях рыночной экономики и тому подобное. Современные потенциальные работодатели предпочитают соискателей работы с такими способностями, как креативность, конкурентоспособность и тому подобное.

Цель статьи - охарактеризовать уровни сформированности креативности у будущих квалифицированных рабочих профессиональных учебных заведений сферы услуг.

В структуре сформированности конкурентоспособности у будущих квалифицированных рабочих профессиональных учебных заведениях сферы услуг мы выделили следующие компоненты: стимулирующе-мотивационный, когнитивно-деятельностный, личностно-рефлексивный. Для оценки исследуемого феномена в пределах каждого компонента сформированности мы выяснили критерии и их показатели.

Личностно-рефлексивный компонент - оценка будущими квалифицированными рабочими собственных перспектив относительно конкурентоспособности на рынке труда и соответствие требованиям современного рынка труда, способность ученика к прогнозированию и адекватной оценке своих действий и их результата, а также к оценке своей подготовленности к профессиональной деятельности; выявления у будущих квалифицированных рабочих лидерских качеств, способности к конкуренции, предпринимательских способностей и креативности; ориентация на успех.

Проведенный нами анализ исследуемой проблемы позволяет констатировать, что сформированность личностно-рефлексивного компонента в психолого-педагогической литературе оценивается различным критериям, среди которых можно выделить критерий «креативность», который предусматривает самоопределение особенностей личности и конкретизируется с помощью таких показателей как любознательность, воображение, сложность, склонность к риску.

На основе проанализированной нами научной литературы мы выделили и охарактеризовали уровни сформированности креативности у будущих квалифицированных рабочих профессиональных учебных заведений сферы услуг.

Низкий уровень сформированности креативности характеризуется низкой способностью к творчеству; низким уровнем любознательности, воображения, сложности и склонности к риску. Средний уровень является базовым в сформированности креативности. Характеризуется наличием способности к творчеству, любознательности, воображению, сложности и склонности к риску. Достаточный уровень характеризуется выраженной любознательностью, постоянным поиском новых путей и способов мышления, изучением различных возможностей решения задач; развитым воображением; выраженной настойчивостью, познанием сложных явлений, задач; выраженной склонностью к риску, отстаиванием своих идей, достижением высоких целей.

Задачей експериментально-исследовательской работы было проведение диагностики по определению уровней сформированности личностной креативности по методике диагностики личностной креативности (Е.Е. Туник). С этой целью было проведено предварительное диагностирование среди 60 учеников 1 курса и 28 учащихся 3 курса Одесского профессионального лицея технологий и дизайна. В экспериментальную группу вошли ученики в количестве 37 человек, в контрольную группу - 51 человек.

На низком уровне было выявлено 9 учеников (24%) ЭГ и 12 учеников (23%) КГ; на среднем уровне - 20 учеников (54%) ЭГ и 35 учеников (69%) КГ; на достаточном уровне - 8 человек (22%) ЭГ и 4 ученика (8%) КГ. Таким образом, полученные данные свидетельствуют о том, что по критерию «креативность» на достаточном уровне было зафиксировано 8 человек (22%) ЭГ и 4 ученика (8%) КГ, что свидетельствует о незначительном количестве учеников, которые являются креативными, любознательными. Имеют развитое воображение, выраженную склонность к риску. На среднем уровне обнаружили 20 учеников (54%) ЭГ и 35 учеников (69%) КГ, в которых происходит формирование креативности. Их деятельность характеризуется наличием способности к творчеству, любознательности, воображению, сложности и склонности к риску. Низкий уровень обнаружили 9 учеников (24%) ЭГ и 12 учеников (23%) КГ. Это свидетельствует о том, что они имеют адекватную самооценку, низкие способности к творчеству и склонности к риску.

Исходя из результатов диагностики по определению уровней сформированности личностной креативности у будущих квалифицированных рабочих было определено, что большинство учащихся имеют средний и низкий уровень сформированности личностной креативности по показателям: любознательность, воображение, сложность, склонность к риску. Ученики в незначительной степени способны на риск, являются любознательными, обладают воображением и генерируют сложные идеи.

Перспективным направлением наших дальнейших исследований является обеспечение соответствующих педагогических условий в профессиональном учебном заведении сферы услуг, от которых зависит повышение уровня креативности у будущих квалифицированных рабочих.

Ключевые слова: компонент, критерий, уровни, конкурентоспособность, креативность, личность, рефлексия.

Olga Lisovska,

*postgraduate Student of the Department of Pedagogics,
State institution «South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky», 26, Staroportofrankovskaya Str., Odessa, Ukraine*

FORMATION OF FUTURE QUALIFIED WORKERS' CREATIVITY

Social and economic transformation take place in the country. First of all, the development of the labour market supersedes the requirements intended for the future employee: its ability of self-realization in work and making responsible decisions, persistence in carrying out their plans, availability of skills adaptation in a market economy and so on. Modern potential employers prefer to search engines work possessing such skills as creativity, competitiveness and so on.

The purpose of the article is to characterize the levels determining creativity formation of the future skilled workers of professional education service institutions.

We have allocated these components - stimulating, motivational, personal and reflective - in the structure of competitiveness formation intended for the future skilled workers representing professional educational institutions of a services sector. We have elaborated criteria and their indicators for the assessment of the studied phenomenon within each component of the formation.

The personality-reflective components are: the assessment of the future skilled workers regarding their own prospects for competitiveness in the job market in compliance with the requirements of today's labour market; the students' ability of perception and adequate assessment of their actions and their results as well as the assessment of their readiness for professional activities; identification of future skilled workers' leadership skills, ability to compete, entrepreneurial skills and creativity; focus on success.

The analysis of the studied problem which is carried out by us allows noting that the formation of a personal and reflexive component in psychology and pedagogical literature is estimated according to various criteria from which it is possible to distinguish the criterion "creativity" which provides self-determination of person's features and is concretized by means of such indicators as inquisitiveness, imagination, complexity, tendency to risk.

On the basis of the analyzed scientific literature there were allocated and characterized the level indicating the creativity formation of the future skilled workers of professional educational service institutions.

The low level of creativity formation is characterized by a low ability of creativity; a low level of inquisitiveness, imagination, complexity and tendency to risk. The intermediate level is based on the creativity formation. It is characterized by the ability of creativity, inquisitiveness, imagination, complexity and tendency to risk. The sufficient level is characterized by the vivid inquisitiveness, continuous search for new ways and ways of thinking, studying of various opportunities of tasks solution; the developed imagination; the expressed persistence, awareness of difficult phenomena, tasks; the expressed tendency to risk, upholding of the ideas, achievement of high purposes.

The objective experimental research enabled the determination of the levels of personal creativity techniques for the diagnosis of personal creativity (E. E. Tunik). For this purpose, there was conducted a preliminary diagnosis of

60 first-year students and 28 third-year students of Odessa Professional Lyceum of Technology and Design. There are 37 students in the experimental group. There are 57 students in the control group.

9 pupils (24%) of EG and 12 pupils (23%) of KG demonstrated a low level; at the intermediate level there were 20 pupils (54%) of EG and 35 pupils (69%) of KG; at the sufficient level there were found 8 pupils (22%) of EG and 4 pupils (8%) of KG.

Thus, according to the received data regarding the criterion «creativity», at a sufficient level there were recorded KG 8 students (22%) and 4 EG students (8%), which indicates that a small number of students demonstrated their creativity, curiosity. They have a developed imagination and a strong striving for risk.

At the intermediate level of creativity formation there have been found 20 students (54%) of EG and 35 students (69%) of CG. Their work is characterized by their capacity for creativity, curiosity, imagination, complexity and striving to risk. Low levels have been found at 9 students (24%) of EG and 12 students (23%) KG. This indicates that they have adequate self-esteem, low capacity for creativity and risk appetite.

Based on the results of the diagnostics aimed at determining the levels of personal creativity of future skilled workers, it was defined that the majority of the students demonstrated the intermediate and low formation levels of personality in terms of creativity, curiosity, imagination, complexity and risk appetite. The students proved to be marginally capable of risk, inquisitive, have imagination and generate complex ideas.

Promising direction of our further research is to provide appropriate educational conditions in vocational school services facilitating the improvement of future skilled workers' creativity.

Key words: component, criterion, level, competitiveness, creativity, personality, reflection.

Подано до редакції: 30.03.2016 р.

Рекомендовано до друку: 15.04.2016 р.

Рецензент: д.пед.н., професор Т. І. Койчева